

РЕЦЕНЗІЯ

доктора історичних наук, професора, професора кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Вегеша Миколи Миколайовича на дисертаційну роботу Стеблак Діани Михайлівни на тему: «Державно-церковні відносини в США» на здобуття ступеня доктора філософії в галузі 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

15 серпня 2022

Актуальність теми дослідження.

Цілком справедливо історія Сполучених Штатів Америки асоціюється з поняттями «демократія» і «демократичні процеси». Саме демократія сприятливо впливає на різні сторони людського суспільства, зокрема і на релігію. Актуальними продовжують залишатися слова А. де Токвіля: «Якщо дух людини розвивається вільно, то він прагне провести у відповідність політичне суспільство та релігійні інститути» (Токвіль А. Про демократію в Америці. К.: Видавничий дім «Всесвіт», 1999. С. 234). Демократичні свободи в США загалом, а свобода релігії зокрема, завжди приваблювали емігрантів з Європи переселитися до цієї країни. Цим і пояснюються ряд «хвиль еміграції» з Європейського континенту до США. Досліджуючи «Державно-церковні відносини в США», Д. М. Стеблак, на нашу думку, цілком слушно зауважила, що батьки-засновники США «зрозуміли, що інакшу модель, як модель «безмежного» відокремлення, вони не можуть запропонувати американцям». Саме Першою поправкою до Конституції було проведено «стіну відокремлення» держави від церкви. Виходячи з вищесказаного, не викликає жодних сумнівів актуальність дисертаційного дослідження Д. М. Стеблак. До

**Вегеш Микола
Миколайович**

Digitally signed by Вегеш Микола
Миколайович
Date: 2022.08.15 18:44:28 +03'00'

актуальної проблематики дисертації, безсумнівно, також варто віднести вплив церкви та різноманітних релігійних організацій США на суспільно-політичне життя країни. Дисертантка акцентує на виборчому процесі, аналізує роль релігійних установ під час президентських кампаній, висвітлює суттєвий вплив на громадську думку відомих релігійних проповідників. Актуальною і малодослідженою проблемою в українській політичній науці залишається питання здійснення лобізму релігійними організаціями в США. До маловивчених проблем, які порушує в своєму дисертаційному дослідженні Д. М. Стеблак, є також вплив світової пандемії Covid-19 на розвиток моделі державно-церковних відносин у США.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, її достовірність і новизна.

Сформульовані дисертанткою наукові положення, висновки та практичні рекомендації є обґрунтованими. Для виконання сформованих завдань дисертаційного дослідження були застосовані сучасні методи: логіко-семантичний, історико-правовий, порівняльно-історичний, інституціональний, системний тощо.

Дисертація Д. М. Стеблак є завершеною науковою працею. Про обґрунтованість та достовірність основних положень, підходів, висновків та рекомендацій дисертантки свідчить використання у процесі дослідження законодавчих та нормативно-правових актів, аналіз офіційних статистичних матеріалів, офіційних сайтів державних інституцій США. Значний фактичний матеріал введений до наукового обігу завдяки використанню матеріалів «Дослідницького центру Пью» (Pew Research Center) та Інституту Геллапа («Gallup»). Джерельну базу дисертаційного дослідження суттєво збагатили матеріали судових справ та рішень Верховного суду США та судів штатів у справах щодо кореляції відносин держави і церкви в різних сферах. Це також

стосується матеріалів, опублікованих на шпальтах провідних видань США, зокрема «Нью-Йорк Таймс» і «Гардіан».

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення.

Дисертаційна робота Д. М. Стебляк є науковим дослідженням, у якому набули подальшого розвитку теоретичні та прикладні аспекти дослідження державно-церковних відносин у США.

Авторка вдало сформулювала мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження. Робота чітко структурована, розділи пов'язані між собою, виклад матеріалу є логічним і послідовним, що формує цілісність наукового висвітлення теоретичних та науково-прикладних аспектів удосконалення дослідження державно-церковних відносин у США.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, наукову новизну, методи, теоретичне і практичне значення та апробацію отриманих результатів.

У першому розділі описано теоретико-методологічні засади державно-церковних відносин. Охарактеризовано поняття «державно-церковні відносини» та «модель державно-церковних відносин». Авторка дослідила види моделей державно-церковних відносин, проаналізувала джерельну базу і дала оцінку наукового осмислення досліджуваної проблеми в українській і зарубіжній політичній науці.

У другому розділі досліджено особливості моделі державно-церковних відносин в США. Акцентовано на політико-правових аспектах формування та реалізації американської моделі, висвітлено дієвість конституційних принципів відокремлення держави і церкви в США у сфері освіти. Дисертантка дослідила правовий статус церков, релігійних організацій та духовенства в США.

У третьому розділі Д. М. Стебляк охарактеризувала роль релігійного чинника в політиці США. Вона дослідила значення церкви і релігійних організацій у політичних процесах США (кінець XX–XXI ст.), роль лобізму

релігійних організацій у політичному житті країни та місце і значення релігійних організацій української діаспори у становленні та розвитку державно-церковних відносин у США. Цілком слушно дисертантка зробила короткий історичний екскурс з метою висвітлення основних етапів (хвиль) української імміграції до США.

У висновках наведені основні узагальнення та пропозиції.

На основі ознайомлення з дисертаційною роботою Д. М. Стеблак є підстави стверджувати, що вона є самостійною завершеною науковою працею, у якій авторка продемонструвала обізнаність з основними положеннями досліджуваної теми, досягла поставленої мети, виконала поставлені завдання, сформулировала власне і цілісне бачення проблеми державно-церковних відносин у США.

Зв'язок теми дисертації з державними чи галузевими науковими програмами.

Дисертаційне дослідження виконане у межах комплексної науково-дослідної теми кафедри міжнародної політики факультету міжнародних економічних відносин «Україна в системі європейської політичної інтеграції» та кафедри політології і державного управління «Політична стабільність в країнах Центральної і Східної Європи: історико-політичні, етнонаціональні, електоральні та державно-управлінські аспекти». Тема дисертації Д. М. Стеблак має зв'язок із навчальною дисципліною «Релігійний фактор у міжнародних відносинах», яка викладається студентам факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Дисертантка бере активну участь у роботі ГО «Асоціація випускників політологів і міжнародників УжНУ», яка упродовж 2018–2021 рр. організувала і провела п'ять міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій.

Наукова новизна дослідження та отриманих результатів.

Наукова новизна дисертації Д. М. Стебляк полягає в комплексному міждисциплінарному дослідженні державно-церковних відносин у США, особливості впливу релігійних організацій та церкви на суспільно-політичне, культурно-освітнє життя країни, вплив релігійного чинника на виборчий процес у США.

Основними науковими результатами, які свідчать про наукову новизну є такі:

уперше комплексно розглянуто та здійснено аналіз політико-правових засад функціонування моделі державно-церковних відносин у США;

уперше, аналізуючи вплив релігійного чинника під час виборчого процесу, досліджено роль релігії та церкви у формуванні політичного істеблішменту в країні;

уперше досліджено особливості функціонування релігійних організацій США під час світової пандемії Covid-19;

удосконалено дослідження місця і ролі релігійних організацій і церков у суспільно-політичному житті США;

удосконалено дослідження особливостей функціонування, фінансування та оподаткування релігійних організацій та церков у США;

удосконалено структуроване використання понять «релігійна організація» та «церква»;

запропоновані авторські уточнення змісту понять «державно-церковні відносини», «модель державно-церковних відносин»;

здійснено класифікацію моделей державно-церковних відносин;

узагальнено теоретично-методологічні здобутки вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо розвитку моделі державно-церковних відносин у США;

здійснено порівняльний аналіз моделей державно-церковних відносин;

висвітлено питання лобізму релігійних організацій США під час президентських виборів;

досліджено проблему співіснування церкви та школи в США;
здійснена оцінка ролі української діаспори в розвитку державно-церковних відносин у США.

Дискусійні положення, недоліки та побажання.

1. Авторка зосередила свою увагу на впливі протестантської і католицької церков та релігійних організацій на президентські вибори в США, однак недостатньо охарактеризовані інші релігійні напрямки.
2. У підрозділі 3.1 варто було б описати вплив релігійних та церковних інституцій на вибори до Конгресу США.
3. У підрозділі 3.3 міститься цікавий фактичний матеріал про діяльність визначних представників українського духовенства США, однак, на нашу думку, недостатньо звернута увага на заокеанські подорожі митрополита Андрея Шептицького, який спричинився до появи нових Греко-Католицьких єпархій.
4. У роботі мають місце окремі технічні огріхи, які суттєво не впливають на якість оформлення роботи.

Однак зазначені дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують її наукову та практичну цінність.

Дані про відсутність запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Подані до захисту наукові досягнення є власними напрацюваннями дисертантки, текст дисертації є оригінальним.

Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також значну практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота «Державно-церковні відносини в США» відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», а її авторка – Стебляк Діана Михайлівна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри політології і державного управління
факультету суспільних наук

ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Микола ВЕГЕШ

Підпис д. і. н., професора М. М. Вегеша засвідчую

Вчений секретар

ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Олена МЕЛЬНИК

